

A *Magyar értelmező kéziszótár* szerint csoda a „1. ...vallásos hit v. a képzelet világában a természeti törvényeknek, a tapasztalásnak ellentmondó rendkívüli jelenség. 2. Rendkívüliségével, ritkaságával ámulatba ejtő dolog”.¹

A *COLLINS English Dictionary* szerint „...olyan csodás vagy meglepő esemény, amit az emberek az Ö-való művének tulajdonítanak. Egy meglepő vagy szerencsés esemény (csoda hogy munkát találtam).”²

A *WEBSTER szótár* szerint „1: olyan rendkívüli esemény, mely az emberi dolgokba történő isteni beavatkozást mutatja. 2: egy rendkívül különös vagy szokatlan esemény, dolog vagy cselekedet. 3 a keresztény tudományban: egy mennyeileg természetes jelenség, melyet emberileg mint a szellemi törvény teljesülését érzékelik.”³

Az *Encyclopaedia Judaica* vonatkozó szócikke először is leszögezi, hogy „A bibliai héberben nincs az angol miracle szónak megfelelő kifejezés”. Ezután utal a jelentésükben hasonló *pele* és *niflaosz* szavakra, megállapítva, hogy ezek jelentéstartománya ('wonder') szélesebb, mint a 'miracle' szóé.⁴ Említi továbbá a jel (*osz*, *mofszim*) kifejezés szerepét: „...olyan rendkívüli és csodálatos események, amelyek révén az Ö- való hatalmát és/vagy akaratát mutatja meg bizonyos helyzetekben az emberek meggyőzésére ... a kígyóvá változó bot *Mose* küldetésének igazolására,⁵ a tíz csapás fáraó kényszerítésére”.⁶

A középkori zsidó vallásbölcselek, a *risonim* egyik fontos elméleti vitakérdése volt a csodák mibenléte, azok értelmezése. A két, egymással szembenálló vélemény:

a/ a természet rendjének a megváltoztatása kell-e legyen a csoda. Korach lázadása kapcsán ráadásul új teremtésről/teremtményről van szó – a Föld megnyitja száját, hogy elnyelje *Korachot* és a vele tartókat.⁷ Csakhogy a Misna szerint a Föld száját már péntek délután megteremtette az Ö-való, több más dologgal egyetemben.⁸ Vagyis *in posse* létezett, hogy funkcióba lépjen *in esse* a megfelelő pillanatban, amikor arra szükség lesz.

¹ JUHÁSZ József, SZÓKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós szerk. *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest: Akadémiai, 1972, 204-205. o.

² COLLINS Cobuild English Language Dictionary.

³ WEBSTER'S Ninth New Collegiate Dictionary. Springfield, Ma.: Merriam-Webster Inc., 1987. 757. o.

⁴ Pl. *Semosz* 3:20; *Jehosua* 3:5; *Tehilim* 78:11; stb.

⁵ *Semosz*. 4:1–7.

⁶ *Encyclopaedia Judaica*. Keter Publishing 2007². Vol. 14. 305. o. Letöltve 2015. november 21.

⁷ *Bamidbor* 16:30.

⁸ *mAvosz* 5:6.

b/ vagy pedig a természet menetébe illő dolog a csoda. Ebben az esetben tulajdonképpen az „időzítés” a csoda: egy természeti jelenség akkor történik meg, amikor abból a zsidóknak haszna származik.

A rabbinikus irodalomból tudjuk, hogy egy hamis próféta is művelhet csodákat – vagyis lehetséges olyan csoda, ami a tisztátalanság erőitől származik, ezeknek az igénybevételével történik.¹

Az alábbiakban időrendbe szedve mutatok be olyan eseményeket, amelyeket, illetve amelyeknek bizonyos elemeit a rabbinikus hagyomány csodaként tartja számon.

1./ Az Ősatyák. A Tórában a szakaszok (*parsiyosz*) nem az Ő-való által eredetileg elgondolt rendben szerepelnek, nehogy még egy iskolás gyerek is tudjon csodákat művelni, és feltámasztani halottakat. Másfelől így könnyebb az embereknek a Tórát önmagáért (*lisma*) tanulni, egyszerűen csak azért mert ez az Ő-való akarata, és nem azért hogy csodákat tudjon valaki művelni.²

Amikor a *Sineár* földjén lakó és egyazon nyelvet beszélő emberek fellázadtak az Ő-való ellen, és egy égig érő torony építésébe kezdtek, az Ő-való leszállt a földre, hogy büntetésül összezavarja nyelvüket és szétszórja őket a szélrózsa minden irányába. Ennek emlékére nevezték az általuk épített várost *Bábelnek* (Babilon).³ A *Midrás* szerint az az egy nyelv a *loson hakodes* (a héber) volt, az a nyelv, amellyel az Ő-való a világot teremtette.⁴ Ekkor választotta szét az Ő-való az emberiséget 70 népre, és adta nekik a 70 nyelvet:

amikor „...örökséget osztott a népeknek, amikor szétválasztotta az ember fiait, megállapította a népek határait Izrael fiainak száma szerint”.⁵

Ezt a *Midrás* úgy értelmezi, hogy *Jaakov* majdan Egyiptomba lemenő családjának - hetven fő⁶ - megfelelően osztotta az Ő-való az emberiséget hetven népre és hetven nyelvre.⁷ Természetesen, egyik pillanatról a másikra „összezavarni” az emberek nyelvét hetven különböző nyelvvé (melyek közül mindegyik őriz bizonyos elemeket, egyes szavakat, a *loson hakodesből*),⁸ ez olyan csoda, melyre csak az Ő-való lehet képes.

¹ *Bamidbor* 13. Ld. a *RAMBAM* bevezetőjét Misna-kommentárjához.

² *Midrás Shochar Tov*.

³ *Berésisz* 11:1-9.

⁴ *Midrás Tanchuma P. Noach* 19.

⁵ *Devorim* 32:8.

⁶ *Semosz* 1:5, *Devorim* 10:22.

⁷ *Szifri Hazinu* 311.

⁸ David GANS, *Cemach Dovid*. New York: Tiferesz, 1966, 69-70.

Amikor Ábrahámot – akit akkor még *Avromnak* neveztek – bedobják a feltüzesített mészégető kemencébe, az Ö-való maga jön le megmenteni. Csoda történik, három nap és három éjszaka alatt sem lesz semmi baja, még a ruhája sem fog tüzet.¹ Amikor azonban testvére, *Horon* is hagyja magát beledobni a kemencébe, ez utóbbi megég. Ezzel kapcsolatban a *Midrás* fontos alapelvet fogalmaz meg: nem történik csoda olyannak az érdekében, aki csak biztos megmenekülése tudatában kész feláldozni az életét az Ö-valóért.² *Horon* halála ugyanakkor igazolja, hogy *Avrohom ovinu* valóban csoda – mennyei beavatkozás - révén menekült meg és nem mágia révén.

Ezek után *Avrohom ovinu* elhagyta szülőföldjét.³ Ezzel kapcsolatban a *Midrás* újabb fontos alapelvet rögzít: *Avrohom ovinu* egész családja biztonságáért aggódott, nem akart csodákra hagyatkozni.⁴ Ezért szögezi le a Talmud: ne hagyatkozzunk csodákra!⁵

A megtörtént csodákért pedig hálaáldozatot kellett bemutatni⁶

Amikor Ábrahám beleavatkozott a királyok háborújába, az Ö-való kettéosztotta *Pészach* éjszakáját (erről énekelünk is a *Szédernél* az *Oz rov niszim* kezdetű *pijjutban*: felemlegetjük az ezen éjszakán történt csodákat).⁷ Az első fele Ábrahám győzelme, míg a másik felét fenntartotta a Kivonulásra.⁸ *RÁSI* szerint itt is csoda történt, sőt *Avrohom ovinu* győzelme önmagában is csoda volt,⁹ mintahogy csoda volt maga az Egyiptomi Kivonulás is.¹⁰

Amikor Jákob Lábánhoz menekült Ézsau haragja elől, útközben észrevette, hogy már túlment a *Moriah* hegyen (az *akéda* egykori helyén), és nem állt meg ott imádkozni. Amikor vissza akart fordulni, csoda történt: a Föld mintegy „összehúzta magát”, és ennek révén azonnal odaért.¹¹

Jákob és *Észov* találkozása kapcsán azt olvassuk a Tórában, hogy „...elejébe futott *Ézsau*, átölelte, nyakába borult s megcsókolta, és sírtak”.¹² A *megcsókolta* szó felett pontok találhatóak a szövegben, azonban nem a magánhangzójelekről van szó. *R. Simeon ben Eleazar* szerint ez azt tanítja, hogy „...tiszt szívvel csókolta meg”. Ugyanakkor *Észov* „...megpróbálta megharapni, de *Jákob ovinu* nyaka márvány[keménységűvé] változott, és a gonosznak a fogai meglazultak.”

¹ *Pirké deRabbi Eliézer* 6; *RÁSI to bPszochim* 118a.

² *Berésisz rabbo* 38:13; *Torasz kohanim* 22:137; *RÁSI Vájikró* 22:32.

³ *Berésisz* 12:4.

⁴ *Jalkut Simoni* I:77.

⁵ *bPszochim* 64b.

⁶ *RÁSI Vájikró* 7:11-15.

⁷ *Berésisz* 14:15.

⁸ *Semosz* 12:29; *PdRE* 27.

⁹ *RÁSI Berésisz* 14:15-20.

¹⁰ *RÁSI Semosz* 3:11.

¹¹ *bChulin* 91b.

¹² *Berésisz* 33:4.

Ezért áll a *poszuk* befejezésében a *sirtak* ige többes számban: az egyik sírt a nyaka miatt, a másik sírt a foga miatt. R. Abbahu R. Jochanan nevében a következő *poszukban* talált erre utalást: „nyakad mint elefántcsont-torony”.¹

2./ Egyiptom. Fáraónak az újszülöttek megölésére vonatkozó rendelete dacára, a zsidó asszonyok továbbra is szültek. A csecsemőket az Ő-való mentette meg csodás módon, elrejtette őket a föld alatt a meggyilkolásukra küldött egyiptomi katonák szeme elől. Később, a *Sás-tengernél* ezek a gyerekek felismerték Őt, és rámutattak: „...ez az I-tenem...”²

Adott esetben valaminek az elmaradása is csodaként értékelhető: a tíz csapás csak az egyiptomiakat sújtotta, a zsidókat nem. Ez a Misnában említett tíz csoda, ami a *Bné Jiszroel* számára történt Egyiptomban.³

Fáraó, aki nagy asztrológus volt, látta a csillagokban, hogy a *Raa* csillagkép, mely a vért jelképezi, ragyog a *Bné Jiszroel* felett a pusztában. Ebből arra következtetett, hogy ezek el fognak ott pusztulni. Csakhogy az Ő-való átváltoztatta a pusztulás vérét a körülmetélés vérévé:⁴ kivette a *Bné Jiszroel* sorsát a csillagok uralma alól, és ettől fogva Ő irányítja sorsukat közvetlenül és állandó beavatkozásával (*hasgocho protisz*), folyamatos csodák által.⁵

A tizedik csapást, az elsőszülöttek halálát egyedül Fáraó – aki maga is elsőszülött – éli túl. A *Sás-tengernél*, amikor a teljes egyiptomi hadsereg elpusztul, ismét ő egyedül marad életben, hogy hirdesse a csodákat, melyeket az Ő-való tett a *Bné Jiszroel* érdekében.⁶

3./ A Kivonulás. A Tóra szerint a *Bné Jiszroelnek* az egyiptomiak sürgetése közepette kellett elhagyniuk Egyiptomot, ezért nem értek rá útravalót készíteni. Magukkal vitt tésztájuk a napon sült meg.⁷ Csoda folytán ezek a *macesz-pogácsák* harminc napig kitartottak, a következő *Ijjár* hónap 16-áig, amikor a *manna* elkezdett hullani.⁸

A *Misna* szerint tíz csoda történt a *Sás-tengeri* átkelésnél a *Bné Jiszroel* érdekében: 1./ a vizek szétváltak; 2./ a víz mintegy sáttortetőt formált a fejük felett; 3./ a víz tizenkét csatornára vált szét, minden törzsnek külön folyosót nyitva;⁹ 4./ a tenger fenéke száraz maradt a *Bné Jiszroel* lába alatt; 5./ az egyiptomiak lába alatt viszont a tenger fenéke sárossá és iszapossá vált; 6./ a víz-

¹ *Sir hasirim* 7:5; *Berésisz rabbo* 78:9.

² *Semosz* 15:2; *MAHARSHA bSzota* 11b.

³ *mAvosz* 5:4; R. *Ovadja miBertinoro ad loc.*

⁴ *Semosz rabbo* 13:5; *Jalkut Simoni* I:392.

⁵ *MAHARAL.*

⁶ *Széfer Rokeach.*

⁷ *Semosz* 12:33-34, 39.

⁸ *Mechilta Bo* 13.

⁹ *mAvosz* 5:4; *Avosz deRabbi Noszon* 33; *RÁSI Tehilim* 136:13; *RAMBAM.*

fal nem maradt sima, hanem olyanná vált, mint egy sziklafal, és összeszurkálta a *Bné Jiszroelt* üldöző egyiptomiakat; 7./ a megszilárdult víz díszes mozaikfalat alkotott; 8./ az egyes csatornák közötti vízfalak átlátszóak voltak, így a törzsek láthatták egymást; 9./ a vízfalból a zsidók édesvizet tudtak inni; 10./ miután ittak, a maradék víz rádermedt a falra.¹

Ezzel párhuzamos tíz csoda az a tíz csapás a tengernél, mely az egyiptomiakat sújtotta: 1./ hajnalhasadás után is sötétben maradtak a *Felhő* miatt; 2./ a *Felhő* iszapossá tette a talajt a lábuk alatt; 3./ a tűzoszlop, mely a *Bné Jiszroelnek* világított, olyan meleget árasztott az egyiptomiakra, hogy a patkók leestek lovaik lábáról; 4./ ugyanez a hőség elégette harci szekereik kerekeit; 5./ felboruló szekereikről beleestek a sárba, és képtelenek voltak újra felállni; 6./ képtelenek voltak elmenekülni az őket szabályosan üldözőbe vevő hullámok elől; 7./ a mélyvíz felszínre lökte őket, majd az örvény ismét lerántotta őket a mélybe; 8./ sokukat betemette a tengerfenék homokja; 9./ a “rendesebb” egyiptomiak gyorsan elsüllyedtek és meghaltak; a gonoszak viszont sokáig szenvedtek; 10./ az Ő-való partra vetteti a tenger “védangyalával” az egyiptomiak hulláit, hogy a *Bné Jiszroel* láthassák azokat; cserébe neki ígéri *Sziszra* 900 hadiszekerét, kezesül pedig a *Kison-patakot*.²

Minden egyes csapás tulajdonképpen öt részből állt, ötféle módon sújtotta az egyiptomiakat, tehát valójában $5 \times 10 = 50$ csapásról beszélhetünk, az egyiptomiak által *Micrájimban* elszenvedett *Tíz csapás* ötszöröséről.³ Más számítás szerint - mivel az egyiptomiak által Egyiptomban elszenvedett *Tíz csapás* mindegyike négy részből állt, négyféle módon sújtotta az egyiptomiakat - valójában $4 \times 5 \times 10 = 200$ csapásról beszélhetünk.⁴ Ismét más számítás szerint - mivel az egyiptomiak által *Micrájimban* elszenvedett *Tíz csapás* mindegyike öt részből állt, ötféle módon sújtotta az egyiptomiakat - valójában $5 \times 5 \times 10 = 250$ csapásról beszélhetünk.⁵

Mások szerint, a „*Pirké Avosz*”-ban említett „tíz csapás a tengernél” a *Sirász hajomban* felsorolt tíz esés: „belevetette a tengerbe”, „hajította a tengerbe”, „a nádistengerbe súlyesztetett”, „mélységek borítják”, „leszálltak a habokba”, „összezúz ellenséget”, „lerontod támadóidat”, „megemészti, mint a tarló”, „beborította a tenger”, „elmerültek, mint az ólom”.⁶

Egy hónappal a Kivonulás után, *Ijjár* hó 16-án az Ő-való *mannát* hullatott a *Bné Jiszroelnek*, és ezzel táplálta őket a pusztai vándorlás negyven éve alatt. Említsünk meg néhányat a *mannával* kapcsolatos csodák közül.

¹ *mAvosz* 5:4; *Mechilta*, PDRE 42.

² *mAvosz* 5:4, R. *Jona ad loc.*; *bArachin* 15a.

³ R. *Joszé hagalili* a *pészachi Haggádában*

⁴ R. *Eliézer uo.*

⁵ R. *Akiva uo.*

⁶ *Semosz* 15:1-10; R. *Ovadja miBertinoro mAvosz* 5:4-hez.

a) Mindenkinek pont egy *omernyi* hullott, aki többet szedett, annak másnapra megromlott.¹ Ezzel a csodával az Ö-való arra tanította a népet, hogy a *Bné Jiszroel* megélhetése közvetlenül Tőle függ. Külön csoda volt, hogy pénteken dupla adag jutott mindenkinek.²

b) A *manna* spirituális táplálék volt, nem a szó fizikai értelmében vett étel: nem maradt belőle kiválasztandó salakanyag a szervezetben.³

c) A *mannának* mindig olyan íze volt, amilyen ételre éppen vágytak⁴ - ez egyúttal jutalom volt azért, mert *Avrohom* mindenféle étellel kínálta az angyalokat -,⁵ kivéve öt ízt: hagyma, fokhagyma, uborka, dinnye, póréhagyma, mert ezek ártalmasak a terhes nőknek és a szoptatós anyáknak.⁶

d) Minden éjjel, egy külön csoda folytán, eső és harmat hatására, fű nőtt a földből állataik számára.⁷

A pusztában a *Bné Jiszroelt* vízzel ellátó szikla csoda folytán a pusztai vándorlás alatt végig elkíséri őket: ez „*Mirjam kútja*”. A Kút egyúttal jutalom azért, mert *Avrohom ovinu* vizet adott vendégeinek, hogy megmossák lábukat.⁸ Mirjam halálakor (a pusztai vándorlás utolsó előtti évében, *Niszán* hó 10-én) *Kútja*, valamint az ültetés napján gyümölcsöt termő fák csodája megszűnik.⁹ A nép tudatára ébred, hogy Mirjam érdemében adott nekik a *Kút* vizet.¹⁰ *Mose rabénu* érdemében végül a Kút újra megjelenik, és az ő haláláig ismét ellátja vízzel a vándorlókat.¹¹

A pusztai vándorlás során az Ö-való *Dicsőségének felhőibe* burkolta a *Bné Jiszroelt*.¹² A *Felhőkkel* kapcsolatos számtalan csoda egyikeként ezek „*vitték*” a *cadikokat*, akiknek így nem kellett gyalogolniuk a pusztában.¹³

4./ A Színájnál. A Kinyilatkoztatás során először mind a tíz parancsolat egyszerre hangzik el: ez olyan csoda melyre csak az Ö-való képes.¹⁴ Sőt, mint közismert, a *Sabbos*ra vonatkozó parancsolat mindkét változata – „*emlékezzél meg*” illetve „*őrizd meg*”¹⁵ – is egyszerre hangzik el.¹

¹ *Semosz* 16: 4, 17-18.

² *Semosz* 16:5, 22.

³ *Mechilta*

⁴ *Semosz rabbo* 25:3.

⁵ *Tanna debé Eljahu rabbo* 12.

⁶ *Szifré*, cf. *Bamidbor* 11:5.

⁷ *Jalkut Rubeni P. Basalach*.

⁸ *Berésisz* 18:4; *Tanna debé Eljahu rabbo* 12.

⁹ *Bamidbor* 20:2.

¹⁰ *Jalkut Simoni* I:763.

¹¹ *Ibid.*; *Midras Lekach tov*.

¹² *Mechilta Peszichta Basalach*; *Midrash Lekach tov*; *Széfér Rokeach*.

¹³ *Széfér Rokeach*; *Baal haTurim*. Hasonlóképpen viszik a Kőtáblák *Mose rabénut* (*PdRE* 45), a Frigyláda pedig a *vivőit* (*bSzota* 35a).

¹⁴ *Mechilta*.

¹⁵ *Semosz* 20:8 és *Devorim* 5:12.

A kőtáblákon az írást mindkét oldalról egyformán lehetett olvasni. Ez a Talmud szerint azt jelenti, hogy a *mem* és a *szamech* betűk csoda révén maradtak a helyükön.² Vagyis csoda kellett ahhoz, hogy ezek a teljesen zárt betűk ne essenek ki a Kőtáblákból. Eszerint a szó közbeni *mem* még nem volt használatban. Ezért mondja a Talmud, hogy ha valaki zárt *mem*-et ír nyitott helyett, növeli a betű - és ezen keresztül a szöveg - szentségét, mivel ez a régebbi forma.³

Jehosua a Szináj-hegy lábánál üti fel sátrát,⁴ és ott vár mesterére. Ezért, külön csoda folytán, neki oda hull a *manna*.⁵

Amikor lejön a hegyről, *Mose rabénu* elégeti az aranyborjút, maradványait porrá zúzza, a port pedig feloldja egy patak vizében,⁶ mely külön csodaként akkor kezd lefolyni a hegyről.⁷ Az így nyert *szota*-vízzel kell megvizsgálni, hogy az Ö-valónak örök hűséget esküdött *Bné Jiszroel* nem váltak-e hűtlenné, vagyis tisztátalanná.⁸

Az Ö-való utasítására *Mose rabénu* összegyűjti a *Miskán* 50 x 100 *amo* területű (kb. 30 x 60 méter) udvarára az egész (600.000 főt számláló) népet:⁹ csoda folytán mindenki elfér, így mindenki részt vehet a *Miskán* felavatásán-felszentelésén.¹⁰ Később hasonló csoda fog történni *Jehosuanál* is.¹¹

Később ugyanez a csoda történik majd a Jerusolájimi *Szentélyben*, ahol mindig lesz elég hely mindenki számára:¹² ez egyike volt a *Szentélyben* folyamatosan jelenlevő tíz csodának. Ezek a következők voltak: soha nem vetélt el terhes asszony az áldozati állat szagától; az áldozati hús sosem romlott meg; sosem láttak legyet a *Szentély* vágóhídján; a főpap sosem lett tisztátalan *Jom Kippur*kor; az eső sosem oltotta el az oltár tüzét; a szél sosem zilálta szét az oltárról felszálló füstoszlopot; sosem fordult elő hiba az *Omerben* (a *pészach* második napján az újonnan aratott árpából bemutatott áldozatban), a *sovuoszkor* az újonnan termett búzából áldozatként bemutatott *Két Kenyérben* valamint a *Szentélyben* levő asztalon minden *Sabboszkor* elhelyezett tizenkét *Lechem HaPonimban*; bár a nép összezsúfolva állt, mégis volt helyük, hogy meghajoljanak; kígyó vagy skorpió sosem tett kárt Jerusolájimban sosem panaszkodott senki a barátjának

¹ bRH 27a.

² bSabbosz 104a; cf. bÉruvin 54a.

³ Lásd *Jewish Encyclopaedia*, s.v. *Alphabet*, Vol. 1,443.

⁴ *Semosz* 24:13.

⁵ bJoma 76a.

⁶ *Semosz* 32:20.

⁷ *Devorim* 9:21.

⁸ *Bamidbor rabbo* 9:45-49.

⁹ *Vájikró* 8:3.

¹⁰ *Vájikró rabbo*. 10:9; *Midrás Aggada*.

¹¹ Lásd alább.

¹² *mAvosz* 5:5; *Vájikró rabbo* 10:9.

arról, hogy nem talál szálláshelyet Jerusolájimban.¹

És ugyanez a csoda fog majd történni *Mosiach* jövetele után, amikor az Ö-való fel fogja támasztani a valaha élt összes *cadikot*, *Erec Jiszroelbe* fogja őket hozni, ahol mindenki kényelmesen el fog férni.²

A törzsfők, akik késlekedésük miatt “csak” a *chosenhez* szükséges drágaköveket adományozták a *Miskán* építéséhez,³ a Jisszochor törzsbeliek tanácsára felajánlják *Mose rabénunak*, hogy szekereket és igavonó állatokat adományoznak a *Miskán* és alkatrészeinek szállítására.⁴ *Mose rabénu* azért nem kérte eredetileg, hogy adjanak szekereket, mert úgy gondolta, hogy a *Miskánt* - csoda folytán - a *Felhők* fogják szállítani.⁵ Ha az egész nép elérte volna *Mose rabénu* spirituális színvonalát, ez valóban így is történhet volna.⁶ Az Ö-való utasítására *Mose rabénu* elfogad a törzsfőktől hat fedett szekeret, mindegyikhez egy pár ökörrel.⁷

5./ A pusztai vándorlás. A pusztai vándorlás során, a *frígládát* két rúdjánál fogva vivő négy *Kehosz*-családbeli *lévi* mindegyike arccal a *frígláda* felé kellett, hogy nézzen, ezért az elől haladó kettőnek hátrálva kellett mennie.⁸ Külön csoda folytán a - rajta levő tömör arany *kaporesz* és a *kerubok* súlya miatt - hihetetlenül nehéz *frígláda* nemhogy könnyen vihető, nemhogy szinte saját magát viszi, hanem a *frígláda* viszi hordozóit.⁹

Mirjam teljes felépülése után *Kolev* örömeiben másodszor is elveszi feleségül: csoda történik, Mirjam arca megfiatalodik, kivirul.¹⁰

A Szináj-hegytől rendes körülmények között 11 napig tartó utat¹¹ csoda folytán mindössze három nap alatt tették meg, ennek ellenére csak most érnek ide, mert a Szináj óta kétszer tábo-roztak; az Ö-való meggyorsította útjukat, hogy minél hamarabb elfoglalhassák *Erec Kanaánt*, hiszen az *aranyborjú* miatt már úgymint majdnem egy évet vesztegeltek a Szináj-hegynél.¹²

A Tóra azt is tudatja velünk, hogy nem csak a *Bné Jiszroelért* történnek csodák: *Széir* eredetileg a *Chorik* – a *chivvik kanaáni* népe - birtoka volt, *Észov* kisszámú emberével csoda folytán

¹ *mAvosz* 5:5, *bJoma* 21a.

² *Midrás Aggada*.

³ *Semosz* 35:27.

⁴ *Bamidbor* 7:3; *Bamidbor rabbo* 12:19.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ *Bamidbor* 7:3.

⁸ *Bamidbor rabbo* 6:11.

⁹ *bSzota* 35a.

¹⁰ *Semosz rabbo* 1:21; *MAHARSA bSzota* 11.

¹¹ *Devorim* 1:2.

¹² *RÁSI ad loc.*

foglalta el tőlük, ezért nem szabad a *Bné Jiszroel*nek elfoglalni a földjüket.¹

Maasze uMerivonál (Refidim, a pusztai vándorlás 11. állomása) az Ö-való arra utasította *Mose rabénut*, hogy botjával csapjon rá a sziklára;² most *Kodésban, Cin* pusztájában, Mirjam halála után beszélnie kell a sziklához;³ ugyanaz a csoda nem történik kétszer ugyanazon a módon. Más adat szerint - arra az esetre, ha a szikla nem adna vizet – az Ö-való felhatalmazta *Mose rabénut*, hogy a *frígláda* mellett levő bottal csapjon rá a sziklára.⁴

Mose rabénu és Aharon az egész népet – az *erev ravot* is – összegyűjti egy szikla előtt,⁵ bár az Ö-való csak a *cadikokra* vonatkozóan adott utasítást: azt akarják, hogy az egész nép tanúja legyen a csodának.⁶ Csoda történik: a *Bné Jiszroel* valamennyien a szikla előtt állnak, így mind-egyikük szemtanúja lehet a csodának.⁷ A szikla azonban nem ad vizet: nem történik csoda, mert az Ö-való elrejtí *Mose rabénu* elől Mirjam szikláját, és így ő valójában egy másik sziklához beszél.

Aharon után fia, *Elozor* örökli a főpapi tisztet. *Mose rabénu* – Aharon és *Elozor* kíséretében - felmegy a *Har hohor* nevű hegyre,⁸ ahol egy barlangban leveszi Aharonról a főpapi ruhákat, majd sorban feladja azokat *Elozorra*,⁹ akit az Ö-való Aharon utódául jelölt ki.¹⁰ Öltöztetés közben csoda történik: ahogy *Mose rabénu* levesz egy ruhadarabot Aharonról, az Ö-való rögtön ráad egy égi ruhadarabot helyette, így teste egy pillanatra sem marad fedetlen.¹¹

Az *emorik* elleni harcok során az Ö-való könnyű győzelmet akar biztosítani a *Bné Jiszroel*nek, ezért azt sugallja *Szichonnak*, hogy a sivatagban, nyílt terepen ütközzön meg a zsidókkal,¹² akik így könnyűszerrel legyőzik őt és hadseregét.¹³ *Mose rabénu* maga öli meg *Szichont*. Az Ö-való csodát tesz: néhány órára megállítja a napot, és ezzel meghosszabbítja a nappalt. E csoda révén *Mose rabénu* híre elterjed az egész világban.¹⁴

Og maga akarja megsemmisíteni a *Bné Jiszroelt Edrei*¹⁵ nevű városa mellett:¹⁶ egy 3 *párszo* hosszú óriási sziklát akar rájuk dobni, egy egész hegyet, mely agyonnyomná a *Bné Jiszroel* teljes

¹ *Devorim* 2:5,12; *RAMBAN*.

² *Semosz* 17:5

³ *Bamidbor* 20:8.

⁴ *Ibid.* 20:9; *Targum Jonaszán*.

⁵ *Bamidbor* 20:10.

⁶ *Baal haTurim; Rokeach*.

⁷ *Bamidbor rabbo* 19:9.

⁸ *Bamidbor* 20:25, 27.

⁹ *Ibid.* 20:26,28.

¹⁰ *Bamidbor rabbo* 19:11; *Jalkut Simoni* I:787.

¹¹ *Szifré Matosz* 7.

¹² *Bamidbor* 21:23.

¹³ *Ibid.* 21:24.

¹⁴ *bTaanisz* 20a; *BAZ* 25a.

¹⁵ *Edrei*: modern azonosítás szerint Der'át, 7 és fél órányira Nyugat-Északnyugatra Boszrától.

¹⁶ *Bamidbor* 21:33.

hadseregét. Az Ö-való kis rovarok (hangyák vagy tücskök) légióit küldi, a rovarok keresztülrágják a sziklát;¹ más adat szerint egy angyal lyukasztja keresztül.² Amikor *Og* felemeli, a szikla szétmorzsolódik a kezében, darabjai órá hullanak vissza, és újabb csoda folytán szorosan hozzátapadnak a nyakához. Ekkor *Mose rabénu*, aki tíz *amo* magas, fog egy tíz *amo* hosszú fejszét, felugrik a levegőbe tíz *amo* magasra, így éppen eléri *Og* sarkát, és a fejszével (más adat szerint a botjával) ráüt *Og* sarkára,³ mire az óriás hanyatt esik (így a *Bné Jiszroel* nem sérülnek meg), és meghal.⁴

A *Bné Jiszroel* megátkozására induló *Bilom* szamara emberi nyelven beszél gazdájához:⁵ csoda, amit az Ö-való még a Teremtés hatodik napján előkészített.⁶ *Bilom*ot azonban nem érdekli a csoda. Amikor a *moávi* hercegek jelenlétében zajló párbeszéd *Bilom* és a szamár között *Bilom* megszegyenülésével ér véget, az *Angyal* azonnal megöli a szamarat, nehogy a népek bálványként tiszteljék.⁷

Az Ö-való 12 csodát tett *Pinchosz* érdekében, melyekkel egyúttal igazolta cselekedete – *Zimri* és *Kozbi* megölése - helyességét: pl. ez utóbbiak nem halnak meg azonnal, sőt nem is véreznek, nehogy *Pinchosz* tisztátalanná váljon, rendkívüli erővel ruházza fel *Pinchoszt*, hogy a két dárdával átdöfött testet egyszerre kivihesse a sátorból és felmutathassa a népnek, stb.⁸

Az *emorik* a folyó szűk völgyében meglepetésszerű támadással akarják legyőzni a *Bné Jiszroelt*: elrejtőznek a szűk folyóvölgyet szegélyező hegyek barlangjaiban, hogy onnan zúdítsanak a száraz évszakban a folyómederben vonuló *Bné Jiszroelre* kő- és nyílzáport, miközben a hadsereg zöme lent készül megtámadni őket.

Az Ö-való azonban csodát tesz a *Bné Jiszroel* tudta nélkül: az északi (*emori*) oldalon levő hegyek elindulnak a déli (*moávi*) oldalon levő hegyek felé, miközben szarvak nőnek ki belőlük, melyek belefúródnak a barlangokba, így a két hegy egymáshoz érve szétmorzsolja a völgyben illetve a barlangokban levő *emori* hadsereget.⁹ Végül a hegyek visszatérnek eredeti helyükre, Mirjam kútjából pedig víz ömlik a barlangokba; a kifolyó vértől vörös víz emberi tagokat sodor magával a mit sem sejtő *Bné Jiszroel* tábora felé. A víz egyúttal magával sodorja az elpusztult *emorik* értékeit, gyöngyeit, drágaköveit is: kétszer annyit, mint amennyit a *Bné Jiszroel* a Sás-

¹ *bBrachosz* 54b.

² *Széfér haJosor*.

³ *Og sarkára*: vö. az Achilles-ínnal kapcsolatos történet a görög mitológiai hagyományban.

⁴ *bBrachosz* 54b.

⁵ *Bamidbor* 22:28.

⁶ *mAvosz* 5:6.

⁷ *Bamidbor rabbo* 20:13.

⁸ *bSanhedrin* 82b.

⁹ *Tanchuma* 20; *Bamidbor rabbo* 19:14.

tengernél zsákmányoltak.¹ Két, tisztátalansága miatt a Táboron (tehát ezáltal a *Felhőkön*) kívülre küldött poklos veszi észre és jelenti a dolgot: az Ö-való így tudatja a *Bné Jiszroel* a csodát, melyet értük tett, hogy milyen hatalmas hadsereget pusztított el értük, és milyen pusztulástól menekültek meg.²

A Tóra ismételtlen említi azokat a sivatagos, emberi letelepedésre tökéletesen alkalmatlan területeket, amelyeken a *Bné Jiszroel* negyvenéves vándorlásuk során keresztülhaladtak, ahol ilyen nagyszámú ember és jószág természetes körülmények között nem lett volna képes túlélni: mindezt azért, hogy megerősítse bennünk a hitet és meggyőződést, hogy az Ö-való csodás módon vezette át a népet a pusztán, és ugyancsak csodás módon látta el őket élelemmel és vízzel.³

6./ Kánaán elfoglalása. *Jehosua* összegyűjti a népet⁴ a *frígláda* két rúdja között: ez a csoda a bizonyosság, hogy az Ö-való köztetek van.⁵

A Jordánon történő átkelésnél, miután az egész nép átkelt, a *frígláda* átkel az öt vivő *kohénokkal*:⁶ mintegy átrepülnek a víz felett, a *frígláda* viszi vivőit.⁷

Mose rabénu utasításának megfelelően,⁸ a Jordánon való átkelés után a *Bné Jiszroel* azonnal a Schem közelében levő *Gerizim-* és *Evol-*hegyekhez vonulnak. Ez több, mint 60 mil távolság a Jerichó közelében fekvő *Gilgáltól*, aminek megtételére - ráadásul a nehéz, egyenként 40 *szoo* súlyú⁹ kövekkel - ilyen rövid idő alatt csak csoda folytán lehettek képesek.¹⁰

Amikor *Jehosua* seregeivel *Gibeon* ellen vonul,¹¹ Az Ö-való a hetedik csapásból (*Jégeső*) félretett tüzes jégdarabokat hullat a *Bné Jiszroel* elől menekülő *emori* seregére.¹² A csatára pénteken kerül sor. *Jehosua* harminchat órára (más adatok szerint huszonnégy illetve negyvennyolc órára) megállítja a napot és a holdat, hogy be tudják fejezni az ütközetet a *Sabbosz* beállta előtt.¹³ A csodás győzelem után *Jehosua* sirót énekel.¹⁴

Az elfoglalt területek felosztásakor először *Elozor ruach hakodes* (szent inspiráció) révén megmondja, melyik törzs melyik földterületet fogja kapni; ezután *Jehosua* két urnából kihúz

¹ *Rokeach*.

² *bBrachosz* 54b.

³ *RAMBAN Bamidbor* 33:1-hez; *RAMBAM, More Nevuchim* 3:50.

⁴ *Jehosua* 3:9.

⁵ *Jehosua* 3:10; *Bamidbor rabbo* 18:9.

⁶ *Jehosua* 4:11.

⁷ *bSzota* 35a cf. *1Divré hajomim* 15:26, *RASI ad loc*.

⁸ *Devorim* 11:29.

⁹ *Bamidbor rabbo* 16:14; *bSzota* 34a.

¹⁰ *bSzota* 36a.

¹¹ *Jehosua* 10:7; *Széder olám rabbo*.

¹² *Jehosua* 10:11

¹³ *bAZ* 25a.

¹⁴ *Jehosua* 10:12-13.

egy-egy cédulát, melyeken csoda folytán ugyanazok a nevek szerepelnek; sőt csoda folytán maguk a cédulák is megszólalnak, és kihirdetik, melyik törzsnek szánta az adott területet az Ö-való.¹

A *Bírák* egyike, *Gideon* 32.000 fős sereget² gyűjt össze *Menasse*, *Oser*, *Zevulun* és *Naftoli* törzsekből³ *Midjon*, *Amolék* és a *Bné Kedem* egyesült hatalmas serege ellen.⁴ Az Ö-való azonban csodát akar tenni: nem akarja, hogy a *Bné Jiszroel* azt mondhassák, hadseregük erejének köszönhetik győzelmüket. Az Ö-való utasítására *Gideon* először hazaküldi a háborútól félőket (22.000 embert), majd azokat, akikről egy próbatétel során kiderül,⁵ hogy bálványimádásban vétkesek.⁶ A megmaradó háromszáz Tóra-hű zsidó kezébe fogja adni az Ö-való az ellenséget.⁷

A királyokkal szemben támasztott öt követelmény - bölcsesség (tóratudás), kellemes kinézet, fizikai erő, vagyon, megfelelő életkor -⁸ vonatkozott a főpapokra is. Ha ereje, vagy kinézete nem volt megfelelő, felkenésekor csoda folytán ez megváltozott. Ha a leendő főpapnak nem volt vagyona, a többi *kohén*nak kell számára összeadnia.⁹

7./ A Királyság. Amikor *Dovid* jelentkezik Saulnál a *Goliász* elleni párviadalra, a király látja rajta az i-tenfélelmet, és átadja neki a saját páncélját és fegyvereit.¹⁰ A korábban már királlyá felkent *Doviddal* csoda történik: termete megnő, és belepasszol a nála egy fejjel magasabb Saul páncéljába. Ebből Saul megérti, hogy *Dovid* lesz a következő király: feltámad benne a féltékenység. Ezt látva *Dovid* visszaadja a páncélt és fegyvereket.¹¹ Ezután *Dovid* parittyájával leteríti *Goliászt*, majd az óriás kardjával levágja annak fejét, mire a *pelistim* megfutamodnak.¹²

A bálványimádó, a Szentélybe bálványt állító *Menasse* büntetése: asszír hadsereg jön, elfogják, láncon viszik *Bovelbe*.¹³ Vasból készült számárra ültetik, melynek belsejében tűz ég: ezen kell megtennie az utat. Fájdalmi hatására először a bálványokat hívja segítségül,¹⁴ majd megbánja bűneit,¹⁵ és imádkozik az Ö-valóhoz.¹⁶ Az angyalok bezárják a mennyei ablakokat

¹ *Bamidbor rabbo* 21:10; *RÁSI*.

² *Softim* 7:3.

³ *Ibid.* 6:35.

⁴ *Ibid.* 6:33.

⁵ *Ibid.* 7:1-5.

⁶ *RÁSI Softim* 7:5-höz.

⁷ *Softim* 7:7.

⁸ *Vájikró rabbo* 26:8.

⁹ *Ibid.* 26:6.

¹⁰ *1Smuel* 17:38.

¹¹ *Ibid.* 17:39; *Vájikró rabbo* 26:6.

¹² *1Smuel* 17:49-51.

¹³ *2Divré hajomim* 33:11.

¹⁴ *Targum R. Jozsef*.

¹⁵ *bSanhedrin* 102b-103a.

¹⁶ *2.Divré hajomim* 33:13.

Menasse imája előtt, mire az Ö-való lyukat fúr Trónusa alatt, hogy az ima feljuthasson hozzá.¹ Csoda történik: egy erős szél visszafújja Jeruzsálembe.² Ettől kezdve a Tóra szerint él és uralkodik.

8./ A babiloni fogság. *Chananjot, Misoelt és Azarjot* tűzbedobják (*Daniel* nincs ott), mert nem hajlandók a *Nevuchadnecár* által felállított bálvány (saját szobra) előtt meghajolni: az egyiptomi békák (második csapás) példájából tanulják, hogy életüket kockára tegyék, sőt akár fel is áldozzák az Ö-valóért.³ Önfeláldozásuk jutalma csoda: élve kijönnek;⁴ nem ettek tiltott ételeket, segítségük adott nekik lelkierőt, ezért történt a csoda.⁵ Ezután *Nevuchadnecár* is elismeri az Ö-való nagyságát, *Chananjo, Misoel* és *Azarjo* pedig magas tisztségeket töltenek be a királyi udvarban, ahol a *Bné Jiszroel* érdekeit képviselik.⁶

Két hamis próféta *Achov ben Kolojo* és *Cidkija ben Mágéjo* orvosoknak adják ki magukat, és megerőszakolják a babiloni asszonyokat. Amikor *Nevuchadnecár* elrendeli, hogy égessék meg tűzben őket, megrágalmazza *Jehosua ben Jehocedeket*, hogy ő is velük volt, mert azt remélik, hogy az ő érdemében megmenekülnek. A két hamis próféta megég, *Jehosuat* az arkangyal *Michoel* csodás módon megmenti.⁷

Daniel csodálatos megmenekülése után, *Nevuchadnecár* megtartja őt hivatalában, vádlóit pedig bedobolja az oroszlánokhoz, melyek széttépik őket: éhesek voltak, tehát csoda történt.⁸

8./ A második Szentély. „...Amikor a görögök benyomultak a Szentélybe, tisztátalanná tettek minden ott található olajat. Amikor pedig a Hasmoneusok felülkerekedtek, és legyőzték őket, kutattak, ám csak egyetlen kancsó olajat találtak, melyen a főpap pecsétje érintetlen volt.⁹ Csak-hogy ez egyszeri gyűjtáshoz elegendő olajat tartalmazott csupán. Azonban csoda történt, és nyolc napig gyűjtottak belőle. A következő évben ünnepnek nyilvánították ezeket [a napokat] *Hallélmondással* és hálaadással.”¹⁰

¹ *Vájikró rabbo* 30:3.

² *Targum Rav Joszef 2Divré hajomim* 33:13-hoz.

³ *bPszochim* 53b.

⁴ *Ibid.* 118a-b.

⁵ *Zohar Mispotim*.

⁶ *bMegila* 11a.

⁷ *PdRE* 33; *bSanhedrin* 93a, *Zecharja* 3:1; *Jirmeja* 29:21-23.

⁸ *Tanchuma Vájéro* 26, *Zohár Mispotim*.

⁹ A főpap (*Kohen godol*) érintetlen pecsétje nem csak a kancsóban levő olaj *kóser* voltát, vagyis a Menórában történő gyűjtáshoz való alkalmasságát garantálta, hanem azt is, hogy a benne levő olaj nem vált rituálisan tisztátalanná a Szentélyben folyó harcok során; cf. *Bamidbor* 19:14.

¹⁰ *bSabbosz* 21b. Cf. *1Makk.* 1:41-64; 4:36; *2Makk.* 10:6.

Így foglalja össze a Talmud röviden azokat az eseményeket, melyekre *Chanukakor* emlékezünk. Valójában azonban, az Ő-való által tett csodára emlékezünk: egy kancsó olajból, mely rendszeren egy napra lett volna elegendő, nyolc napig tudtak gyújtani.¹ És bár a *Hasmoneusok* katonai győzelme nagy volt, miután az ellenség elsöprő túlerőben volt, és bár a kivívott győzelem következtében lehetővé vált a Szentély megtisztítása és (újra)felavatása,² mégis nem a katonai győzelmet tekintjük csodának, hanem az olajjal történt csodát.³

Ebben az időben élt *Choni HaMeigel* ('aki kört húz'): nincs *halacha* említve a nevében, csak csodák. Esőért imádkozik, kört rajzol maga köré, és addig nem lép ki a körből, amíg az Ő-való nem könyörül a gyerekein. Miután „túl sok” eső esik, újra imádkozik, hogy elálljon.⁴

A második Szentély egyik kapuját Nikanor kapujának nevezték. A talmudi történet szerint, „amikor Nikanor az egyiptomi Alexandriába utazott, hogy onnan hozzon ajtókat a Szentély udvarának nagy keleti kapujához, visszafelé erős szél támadt a tengeren, mely elsüllyedéssel fenyegetett. Amikor vízbe dobták az egyik ajtót, a tenger nem nyugodott meg. A mikor a másikat is bele akarták dobni, Nikanor megragadta mondván, vessetek engem az ajtóval együtt a vízbe. [Amikor így tettek,] a tenger azonnal megnyugodott. Ő viszont a másik ajtó miatt bánkódott. Amikor elérte Akkó kikötőjét, a másik ajtó felszínre úszott a csónak alól. Mások szerint egy tengeri szörny lenyelte, majd kiköpte a szárazra. Erre vonatkozik *Slomo hamelech* mondása: „háza-ink gerendái cédrusok, padozatunk cziprusok [*beroszim*]”⁵ Ne „*beroszimnak*” olvasd, hanem „*brisz jomnak*” [’a tenger szövetsége]. Ezért a Szentély valmennyi kapuját lecserélték aranyból készítettre, kivéve a Nikanor kapukat, a velük történt csoda miatt. Egyesek szerint viszont azért, mert a bronz, amiből készítették arany színárnyalatú volt.⁶ R. Eliézer ben Jákob szerint korinthiszi [finomított, könnyű] bronz volt, ami [ezért] aranyként fénylett.”⁷

A „*Sár haqabbala*” hasonló történetet jegyzett fel Hosea ben Beéri prófétával kapcsolatban, aki Babilonban halt meg. Koporsóját egy tevére kötözték benne egy azonosító cédulával: a tevé elvitte *Erec Jiszroelbe, Cfászra*.⁸

¹ A Tóra előírása szerint (*Bamidbor* 19:11), hét nap szükséges a halotti tisztátalanságtól történő megtisztuláshoz, és még egy nap kellett új olaj ütéséhez. Cf. *Bais Yosef to Shulchan Aruch Orech Chaim* 670.

² Ezért az ünnep neve *Chanuka* 'felavatás'.

³ Ld. R. DAVID ben Smuel *halévi* „*Magen David*” című kommentárját a *Shulchan Aruch Orech Chaim* 670:1-hez. R. CHEZKIYA-H di Silva „*Pri Chadash*” című kommentárja *ad loc.* megvizsgálja annak lehetőségét, hogy az első nap a (csodás) katonai győzelemre emlékezünk, és csak az ezt követő hét nap ünnepeljük az olajjal történt csodát. A kommentátorok azonban nem értenek ezzel egyet.

⁴ *JTaanis* 4.

⁵ *Sir hasirim* 1:17.

⁶ *mMidosz* 2:3.

⁷ *bJoma* 38a.

⁸ Jechiel HEILPRIN, *Széder hadorosz*. Jaffa: Tora vedaasz. 1956, 115. o.

Még egy hasonló történet a „*Sár haqabbalából*”. Rav Amrom ben Sesna töltötte be a *gáon* tisztét Szurában 846-64 között. A hispániai R. Jicchok ben R. Simon kérésére összeállítja a róla elnevezett első ismert imakönyvet: „*Szidur Rav Amrom*” (más néven „*Jeszod haAmromi*”). Átok terhe alatt elfogadtatja, úgy küld belőle Spanyolországba; a *pijjutok*at a helyi szokásra bízta. Később Mainzban, majd Kölnben vezet *jesivát*. Halála előtt meghagyja, hogy Mainzba vigyék eltemetni - amikor a tanítványok ezt nem vállalják, meghagyja, hogy tegyék egy csónakba a holttestét. A csónak elviszi Mainzba: a zsidók is és a városiak is ki akarják húzni, de a csónak elfordul a városiaktól; végül a zsidók húzzák ki, de a városiak elveszik a koporsót, és bezárják egy templomba; néhány zsidó fiatal ellopja, és egy akasztott ember testét teszik a helyére, őt pedig eltemetik.¹

Egy talmudi történet szerint Traianus lányát holtan találták, meggyilkolásával a zsidókat vádolták. Két testvér, Lulianus és Papus - R. Akiva kortársai -, bár ártatlanok, magukra vállalták a gyilkosságot. Traianus kötekeszik velük: I-tenetek majd értetek is csodát tesz, mint *Chananjo*, *Misoel* és *Azarja*ért? Erre azt válaszolják, hogy értük azért tett az Ö-való csodát, mert utána *Nevuchadnecár* elismerte az Ö-való nagyságát. Csakhogy Traianus erre úgyszem volt hajlandó: nem lett csoda; ráadásul más bűnért megérdemelték a halált. Amikor Traianus Laodiceában kivégeztet két felkelőt (az egyik talán Lucius Quietus volt), kéttagú követség jön Rómából, és fadarabokkal agyonverik Traianust.²

Betar eleste után a rómaiak nem engedik eltemetni a halottakat, akiket majd csak 25 év múlva, *áv* hó 15-én tudnak eltemetni. Csoda folytán a holttestek nem indultak oszlásnak: ekkor vezeti be Rabbon Gamliél javnei *Bész-Dinje* a „*Hatov vehamativ*” áldást. „Aki jó, és aki jót tesz”: „Aki jó”, mert a holttestek nem indultak oszlásnak; „Aki jót tesz”, hogy eltemethették őket.³

A Talmud szerint tilos csodákra hivatkozni [egy – *halachikus* - érvelés alátámasztására].⁴

A Misna szerint, ha valaki olyan helyet lát, ahol csoda történt Izraelért, a következő áldást kell mondania: Áldott legyen aki csodákat tett atyáinkért ezen a helyen.⁵

¹ *Ibid.* 180-81. o.

² *RÁSI, MAHARSA bTáánisz* 18b ill. *bSzóta* 49b-hez.

³ *bBB* 121b, *bBrachosz* 48b.

⁴ *bChulin* 43a, *bBrachosz* 60a

⁵ *mBrachosz* 9:1, *bBrachosz* 54a

URL: <http://yerushaonline.com/?v=ea66aya26>